

Grzegorz Majkowski

Lokalność w słowie zaklęta. O nieoficjalnej warstwie nazewnictwa miejskiego w Częstochowie

I. Wprowadzenie

W językowej przestrzeni miast funkcjonują obok oficjalnych nazw obiektów miejskich także nazwy nieoficjalne, kreowane przez lokalne wspólnoty komunikatywno-językowe. Nazwy tego typu są obecne również w nazewnictwie miejskim Częstochowy.

1. Nazewnictwo miejskie – uściślenie terminu

Termin *nazewnictwo miejskie* należy odnosić do „określonego zbioru nazw, wyodrębniającego się z klasy nazw własnych jako całość o wewnętrznym skorelowaniu elementów, co nadaje mu systemowy charakter”¹. Kwiryna Handke podkreśla, że nazewnictwo miejskie jako odrębny systemem nazewniczy „stanowi całość zasad organizujących oraz podlega obowiązującym normom i regulom, jest układem skoordynowanych wewnątrz elementów, ma ukształtowaną i w zasadzie zamkniętą klasę reguł oraz otwartą w zasadzie klasę materiału, czyli inwentarz leksykalny”². Obok terminu *nazewnictwo miejskie* funkcjonują także inne, takie jak: *toponimia miasta* lub *toponimia miejska*, *plateonimia*, *urbonimia* oraz *hodonimia*.

¹ K. Handke, *Nazewnictwo miejskie*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa – Kraków 1998, s. 283.

² Tamże.

2. Stan badań

Na polskie nazewnictwo miejskie zwrócono uwagę w pierwszych dziesięcioleciach XX w. Z tego czasu pochodzi pionierski artykuł Czesława Rokickiego *Nazwy ulic w miastach polskich*, który ukazał się w 10 numerze czasopisma „Ziemia” w 1925 roku³. Większość publikacji ukazała się w drugiej połowie XX w., w tym również praca Kwiryny Handke *Polskie nazewnictwo miejskie*⁴, która całościowo opisuje system nazewnictwa miasta. Dotąd opracowano toponimie niektórych miast polskich, np. Gdyni, Cieszyna, Warszawy, Kielc, Szczecina, Poznania, Krakowa, Łodzi⁵. Opisano semantyczne i strukturalne typy nazw ulic, dokonano fleksyjno-składniowej charakterystyki nazewnictwa miejskiego, wyróżniono tendencje nazwotwórcze, zajęto się stosunkiem użytkowników do nazewnictwa miejskiego⁶. Od lat 90. XX w. zainteresowanie budzi również nieoficjalna warstwa nazewnictwa toponimii miejskiej⁷.

3. Badany materiał

Materiałem empirycznym ilustrującym dalsze rozważania będą nieoficjalne nazwy trzech typów obiektów miejskich: a) traktów, a w ich ramach ulic, b) obszarów, a dokładniej parków, oraz c) nazwy punktów, czyli obiektów stałych umiejscowionych, ograniczonych przestrzennie; w tym typie spotykamy nazwy

³ Cz. Rokicki, *Nazwy ulic w miastach polskich*, „Ziemia” 1925, nr 10 s. 64–68 i inne prace.

⁴ K. Handke, *Polskie nazewnictwo miejskie*, Warszawa 1992.

⁵ H. Górniewicz, *Toponimia Gdyni*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1964, z. 6, s. 135–169; R. Mrózek, *Nazwy ulic i placów Cieszyna*, „Cieszyński Rocznik Muzealny” 1969, t. 1, s. 57–73; K. Handke, *Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic Warszawy*, Wrocław 1970; W. Dzikowski, D. Kopertowska, *Toponimia Kielc. Nazwy części miasta i obiektów fizjograficznych oraz nazwy ulic i placów*, Warszawa – Kraków 1976; H. Belchnerowska, T. Białecki, *Toponimia miasta Szczecina*, Szczecin 1987; S. Mikołajczak, *O nazwach ulic Poznania*, [w:] *Język zwierciadłem kultury, czyli nasza codzienna polszczyzna*, Poznań 1988, s. 110–131; E. Supranowicz, *Nazwy ulic Krakowa*, Kraków 1995; M. Nowakowska, *Nazwy ciągów komunikacyjnych Łodzi lat dziewięćdziesiątych*, [w:] *Urbanonymia v kontexte histórie a súčasnosti*, zostavili P. Odaloš, M. Majtán, Banská Bystrica – Bratislava, 1996, s. 190–197; E. Umińska-Tytoń, *Nieoficjalne nazewnictwo miejskie*, [w:] *Słownik dwudziestowiecznej Łodzi. Konteksty historyczne, społeczne, kulturowe*, red. D. Bieńkowska, M. Cybulski, E. Umińska-Tytoń, Łódź 2007, s. 115–150.

⁶ Zob. *Bibliografia oraz Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, s. 283–307.

⁷ Na przykład: D. Bieńkowska, *Oficjalne i potoczne nazwy współczesnych dzielnic i osiedli mieszkaniowych w Łodzi*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” 1990, s. 5–9; K. Handke, *Stosunek użytkowników do nazewnictwa miejskiego*, [w:] *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, Warszawa 1994, s. 211–223; J. Padalak, *Potoczne nazewnictwo miejskie Poznania*, [w:] *Słownik gwary miejskiej Poznania*, red. M. Gruchmanowa, B. Walczak, Warszawa – Poznań 1997, s. 93–102; M. Jaracz, *Nieoficjalna warstwa nazewnictwa toponimii miejskiej Bydgoszczy*, [w:] *Polszczyzna mówiona mieszkańców miast*, red. H. Sędzia, Białystok 2004, s. 237–247; E. Umińska-Tytoń, *Nieoficjalne nazewnictwo...*

targowisk i budynków ważnych dla historii miasta i regionu⁸. Zwrócimy również uwagę na charakterystyczne i znane powszechnie wśród mieszkańców Częstochowy nieoficjalne nazwy zbiorników wodnych usytuowanych w obrębie granic miasta. Są to nazwy używane współcześnie w codziennej polszczyźnie mówionej częstochowian, w języku domowo-rodzinnym i środowiskowym⁹. Większość materiału pochodzi z analizy nagrań magnetofonowych polszczyzny mieszkańców Częstochowy. Część nazw wystąpiła w komunikatach pisanych – jest składnikiem napisów na murach i tzw. vlepki, czyli niewielkich rozmiarów komunikatów tekstowo-obrazkowych, wklejanych w różnych miejscach: na słupach oświetleniowych, na wiatkach przystanków, we wnętrzach autobusów, w przejściach podziemnych¹⁰.

4. Opozycja: nieoficjalność a oficjalność

Wymieniona w tytule artykułu nieoficjalność stoi w opozycji do oficjalności. Definicje słownikowe nieoficjalności podają następujące znaczenie przymiotnika *nieoficjalny*: ‘nie mający [sic] charakteru oficjalnego, urzędowego; nieurzędowy, prywatny’¹¹, ‘niemający rangi urzędowej; nieformalny, prywatny’¹². Nieoficjalność jest więc najczęściej utożsamiana z nieformalnością, prywatnością, z brakiem rangi urzędowej.

Nieoficjalność jest jedną z istotnych cech języka potocznego sformułowanych przez lingwistów, obok takich jak: spontaniczność, bezpośredniość, zwyczajność, powszechność zasięgu społecznego.

Nieoficjalność jest wyrazem postawy i myślenia potocznego. Opiera się na antropocentryzmie. Wpisuje się w antropologiczno-kulturową koncepcję potoczności, tzw. „opolską” – odwołuję się do akceptacji zdrowego rozsądku jako jednej z wartości podstawowych¹³. Reprezentuje demokratyczny model kultury, nawiązuje do plebejskości, rehabilituje zdrowy rozsądek i doświadczenie „prostego człowieka”¹⁴.

⁸ K. Handke, *Nazewnictwo miejskie*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, s. 295.

⁹ Na uwagę zasługuje fakt, że częstochowianie nie używają nieoficjalnych nazw dzielnic i osiedli mieszkaniowych, w przeciwieństwie do mieszkańców innych miast, por. D. Bieńkowska, *Oficjalne i potoczne nazwy...*

¹⁰ Vlepki są nową – z końca XX w. – formą przekazu, wykorzystywaną głównie przez młodzież; zob. G. Sawicka, *Czy istnieje bydgoska „vlepka”?*, [w:] *Polszczyzna bydgoszczan. Historia i współczesność*, red. M. Święcicka, Bydgoszcz 2003, s. 203–215.

¹¹ *Słownik języka polskiego*, t. 5, red. W. Doroszewski, Warszawa 1963, s. 123.

¹² *Słownik współczesnego języka polskiego*, t. 1, red. B. Dunaj, Warszawa 1998, s. 596.

¹³ J. Bartmiński, *Styl potoczny*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001, s. 131–132.

¹⁴ Tenże, s. 133.

Nieoficjalność jako składnik językowo-kulturowej kategorii potoczności, ufundowany na pojęciu antropocentryczności, na filozofii zdrowego rozsądku T. Reida¹⁵, na perspektywie „szarego człowieka” i społecznym rozumieniu „normalności”, staje w opozycji do oficjalności fundowanej na pojęciu władzy, urzędu, ideologii, antyindywidualizmu.

5. Funkcjonowanie nazw w społecznej przestrzeni miasta

Z opozycją nieoficjalność a oficjalność spotykamy się w różnych sytuacjach językowo-kulturowych. To skontrastowanie jest widoczne również w procesie oznaczania obiektów miejskich realizowanym w ramach triady: nazwa – przemianowanie – ponowne przemianowanie, i wyznacza funkcjonowanie dwóch płaszczyzn nazewnictwa miejskiego: oficjalnej i nieoficjalnej. Opozycja nazwa nieoficjalna miejska – nazwa oficjalna miejska wynika z dominacji jednego z dwóch czynników sprawczych procesu nazwotwórczego: społecznego (działalność kreatorska mieszkańców) – dla płaszczyzny nieoficjalnej nazewnictwa miejskiego, lub czynnika administracyjnego (działalność kreatorska urzędników) – dla płaszczyzny oficjalnej (trzecia płaszczyzna – półoficjalna jest kompromisem między mieszkańcami a urzędami w ich codziennej praktyce)¹⁶.

W nazwotwórczym procesie przemianowywania obserwujemy najczęściej zmianę jednej nazwy oficjalnej na drugą nazwę oficjalną. W takim przypadku w procesie przemianowania bierze udział czynnik administracyjny. Przemianowanie może być podyktowane na przykład względami koniunkturalnymi: traktowane jako działanie wyrażające dominację polityczną (np. w czasie II wojny światowej *aleja Najświętszej Marii Panny* w Częstochowie została przemianowana na *Adolf Hitler Allee*; zob. dokument niemieckich władz okupacyjnych z czasów II wojny światowej *Neue...*, b.d.: *Bibliografia*) lub jako działanie reindykacyjne w okresie transformacji ustrojowej w latach 90. XX w.

W potocznym obiegu komunikacyjnym w nazwotwórczym procesie przemianowania obserwujemy również zmianę nazwy oficjalnej na nazwę nieoficjalną. W tym przypadku dominującą rolę odgrywa działalność kreatorska mieszkańców (społeczny czynnik sprawczy).

¹⁵ J. Anusiewicz, *Potoczność jako sposób doświadczania świata i jako postawa wobec świata*, [w:] *Język a kultura*, t. 5, red. J. Anusiewicz, F. Nieckula, Wrocław 1992, s. 10.

¹⁶ K. Handke, *Stosunek użytkowników...*, s. 216–218; tejże, *Nazewnictwo miejskie...*, s. 301–304.

II. Nieoficjalne nazewnictwo miejskie Częstochowy

Obserwacja nazewnictwa miejskiego Częstochowy pozwala stwierdzić, że odchodzenie od oficjalnych postaci nazw odbywa się przez tworzenie dubletów nazewniczych odmiennych leksykalnie (dubletywizacja, analogizacja), stosowanie elips w wielowyrzowych członach odróżniających (redukcja), modyfikacje istniejących nazw oficjalnych (modyfikacja). Nieoficjalne nazewnictwo jest też wzbogacane przez oznaczanie obiektów bezimiennych (kreacja środowiskowa).

1. Dublety nazewnicze odmiennie leksykalnie

W potocznym obiegu komunikatywnym nazwy miejskie są zastępowane paralelnymi (analogicznymi) nazwami środowiskowymi (dubletywizm nazewnictwa). Wśród dubletów nazewniczych odmiennych leksykalnie spotykamy dublety dawne (tradycyjne, historyczne), rodzime i własne.

1.1. Dublety dawne (tradycyjne, historyczne)

Dublety dawne są to stare nazwy oficjalne, które zostały urzędowo zmienione na nowe. Wynikają z przywiązania do dawnej nazwy, w czym wyraża się silny patriotyzm lokalny. Podkreślają tożsamość mieszkańców. Wynikają też często z braku aprobaty dla nazwy ustalonej administracyjnie z powodów koniunktury politycznej (rzadziej względów estetycznych). Tego typu dublety były dość powszechnie używane od czasu II wojny światowej do czasu transformacji ustrojowej lat 90. XX wieku (wcześniej w okresie zaborów). W „drugim obiegu” funkcjonowały nazwy dawne, sprzed przemianowania.

Obserwujemy przede wszystkim w nieoficjalnym obiegu restytucję nazwy sprzed ostatniego przemianowania. Ilustracją są następujące ciągi restytucyjne:

[plac] *Daszyńskiego* – [plac] *Nowotki* – [plac] *Daszyńskiego* – nieoficjalne: **Nowotki**,

[ulica] *św. Barbary* – [ulica] **Barbary** – [ulica] *św. Barbary* – nieoficjalne: **Barbary**,

[ulica] *bl. Kingi* – [ulica] **Kingi** – [ulica] *bl. Kingi* – nieoficjalne: **Kingi**.

W odczuciu użytkowników nazwy [plac] *Nowotki* nie jest ważna tendencja do personalizacji lub honoryfikacji. Demokratyczne przemiany lat 90. XX w. nie wyzwalały już w użytkownikach odruchu samoobrony językowej przed narzucenymi administracyjnie nazwami gloryfikującymi komunistyczny totalitaryzm. W przypadku nazw [ulica] *Barbary*, [ulica] *Kingi* nie jest istotna tendencja do ekonomizacji w języku, anektowania półoficjalnej płaszczyzny nazewnictwa miejskiego, czy też tendencja do sekularyzacji składnika odróżniającego nazwy, ale kilkudziesięcioletnie przyzwyczajenie do nazwy sprzed ostatniej zmiany.

Proces nazwotwórczy obejmujący triadę: nazwa – przemianowanie – ponowne przemianowanie uzyskuje w „drugim obiegu” jeszcze jedno ogniwo – powrót do nazwy używanej przed ostatnim przemianowaniem.

1.2. Dublety rodzime

Dublety rodzime są to nazwy zwyczajowo stosowane, które nigdy nie miały statusu nazwy urzędowej. Nadanie nazwy nieoficjalnej oddaje wysoką rangę obiektu i jego znaczenie dla lokalnej społeczności, żywotność obiektu.

Przykładem jest nieoficjalna nazwa *Szpagaciarnia* używana dla nazwania Zakładów Lniarskich *Stradom*, założonych w 2. poł. XIX w. przez braci Goldsteinów. Fabryka zajmowała się produkcją szpagatu i worków jutowych. W nieoficjalnej nazwie widoczne jest odwołanie do genezy obiektu. Zakłady tylko w swych początkach produkowały szpagat. Współcześnie fabryka wytwarza produkty bawełniane. Innym przykładem jest nieoficjalna nazwa *Guziki* używana dla nazwania Zakładów Przemysłu Galanteryjnego i Pasmanteryjnego. Tylko w swych początkach fabryka produkowała guziki, później asortyment rozszerzono na wszystkie artykuły pasmanteryjne. Przykładem jest też nazwa *Zapałki* używana na oznaczenie Częstochowskich Zakładów Przemysłu Zapalczanego (fabryka zapałek działająca od 1881 r.).

W obrębie dubletów rodzimych obserwujemy zjawisko przeniesienia nazwy oficjalnej jednego obiektu na sąsiedni nazwany obiekt i nadania jej statusu nazwy nieoficjalnej tego obiektu. Zjawisko to ilustruje nieoficjalna nazwa *Park Jasnogórski*. W potocznym obiegu komunikacyjnym oznacza dwa sąsiadujące ze sobą parki o oficjalnych nazwach: *park im. 3 Maja* i *park im. ks. Stanisława Staszica*, które są położone w bezpośredniej bliskości jasnogórskiego klasztoru. Ze względu na lokalizację przejmują nazwę oficjalną tego obiektu. Słyszymy: *Idziemy na spacer do Parku Jasnogórskiego*. O wyborze nazwy nieoficjalnej decyduje w tym wypadku kryterium informacyjno-orientacyjne, położenie przy identyfikowanym, prestiżowym obiekcie – nazwa nieoficjalna informuje, że teren rekreacji i wypoczynku jest zlokalizowany przy klasztorze jasnogórskim.

Dublet rodzimy *park jasnogórski*, ze względu na popularność nazwy obiektu, od którego pochodzi – klasztoru jasnogórskiego, jest jednocześnie dubletem ponadlokalnym, używanym powszechnie też poza miastem: *Odpoczywałam w parku jasnogórskim*. Jest to przykład tendencji do sakralizacji nazw własnych w potocznym obiegu, powszechności użycia wśród mieszkańców, ale też przykład ponadlokalnej ekspansji nazwy nieoficjalnej. Jest to dublet wynikający z wiedzy kulturowej i historycznej użytkowników nazwy.

2. Elipsy w wielowyrazowych członach odróżniających

W nieoficjalnym nazewnictwie obserwujemy jeszcze jedno zjawisko – elipsę nazewniczą. Ten zabieg stosuje się powszechnie. Najczęściej w nazwach państwowych od nazwisk, np.

ul. gen. Leopolda Okulickiego „Niedźwiadka” – Okulickiego, ul. Marii Curie-Skłodowskiej – Skłodowskiej, ul. Jana Pawła II – Jana Pawła, ul. gen. Władysława Sikorskiego – Sikorskiego.

Elipsa jest też wykorzystywana w nazwach obiektów miejskich innych niż ulice, np. *park im. ks. Stanisława Staszica – park Staszica.*

Opuszczenie składnika w członie odróżniającym również w tym przypadku jest rezultatem i przykładem dążenia do ekonomii językowej.

3. Modyfikacje nazw oficjalnych

Nazwy nieoficjalne są też modyfikacjami nazw oficjalnych. Modyfikacje wynikają z niewiedzy językowej, historycznej i kulturowej użytkowników nazwy.

W potocznym użyciu rozmaicie modyfikowane są nazwy trudne do wymówienia lub do odmiany przez przypadki. Dochodzi do zaburzeń w odmianie gramatycznej i przekształceń słowotwórczych. Należą tu:

3.1. Zaburzenia (modyfikacje) fleksyjne

Modyfikacje fleksyjne przejawiają się najczęściej w zamianie rodzaju gramatycznego, np. *ul. Kopernika*, która ma formę rodzaju męskiego – bywa odmieniana jako forma rodzaju żeńskiego, a więc: *Idę na Koperniczą.*

3.2. Przekształcenia słowotwórcze nazw oficjalnych

Tego typu modyfikacje dotyczą najczęściej użycia nazwy deminutywnej lub nazwy z ucięciem, czy ze zmienionym sufiksem, np. *Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika → Koperek, Liceum Sztuk Plastycznych → Plastyk, ul. Rynek Wieluński – Wieluniak.* Dublety nazw oficjalnych wielowyrazowych jako dublety nazewnicze odmienne słowotwórczo są rezultatem dążenia do ekonomii językowej.

4. Nieoficjalne nazwy nadane obiektom bezimiennym

Kolejne zjawisko polega na nadawaniu nazw nieoficjalnych obiektom bezimiennym. Należą tu:

4.1. Nazwy niewielkich obszarów miejskich wyróżniających się ukształtowaniem terenu, np.:

Adriatyk, Bałtyk – nieoficjalne nazwy dwóch zbiorników wodnych połączonych kanałem (położonych na terenie *Parku Lisiniec*), miejsce letniego wypoczynku.

Kwadraty – nazwa niewielkiego placu w centrum miasta, na którym do 2008 r. mieściły się dwie charakterystyczne fontanny zbudowane na planie kwadratu, miejsce spotkań młodzieży. Fontanny zburzono, a plac przebudowano. Nazwa nadal funkcjonuje w obiegu nieoficjalnym, zwłaszcza w środowisku młodzieżowym. Z nazwą tą wiąże się jeszcze jedno interesujące zjawisko – przeniesienie nazwy nieoficjalnej na inny obiekt i nadanie jej statusu nazwy oficjalnej tego obiektu. W tym przypadku nieoficjalna nazwa śródmiejskiego placu **Kwadraty** stała się nazwą oficjalną sąsiadującego z nim obiektu handlowego *Dom Handlowy Kwadraty*. Zapewne czynnikiem decydującym o nadaniu tej nazwy był chwyt marketingowy – wykorzystanie popularności nieoficjalnej nazwy wśród mieszkańców miasta i jej funkcji informacyjno-orientacyjnej dla przyciągnięcia klientów do obiektu handlowego.

4.2. Nazwy pojedynczych budynków wyróżniających się związanymi z nimi faktami historycznymi, np.:

Dom Księcia – budynek przy ul. Wolności, był jednym z największych budynków w Częstochowie przed I wojną światową. Inicjatorem budowy (1912–1913) był wlk. ks. Michał Romanow (brat cara Mikołaja II), właściciel klucza majątków pod Częstochową.

Dom Biegańskiego – budynek przy ul. Wolności, powstał w 2. poł. XIX w., własność Władysława Biegańskiego – lekarza, filozofa, społecznika. W latach powojennych w budynku mieściła się siedziba Towarzystwa Lekarskiego.

Dom Papieski (nazwa współczesna, z lat 80. XX w.) – budynek przy alei NMP w Częstochowie, w którym papież Jan Paweł II gościł w czasie I pielgrzymki do Polski (2–10 czerwca 1979 r.).

Trójkąt Bermudzki – budynek przy zbiegu al. Jana Pawła II i ul. ks. J. Popiełuszki, w czasach PRL-u mieściła się w nim Komenda Miejska Milicji Obywatelskiej, obecnie jest to budynek Komendy Miejskiej Policji.

4.3. Nazwy bezimiennych obiektów o istotnej dla lokalnej społeczności funkcji, np. nowe targowiska

W okresie kształtowania się gospodarki wolnorynkowej, na początku lat 90. XX w. zaczęły powstawać w mieście nowe targowiska. I tak np. jedno ze śródmiejskich targowisk, zlokalizowane na parkingu przed budynkiem partii rządzącej w ustroju socjalistycznym, zostało przez społeczność miejską nazwane nieoficjalnie **Placem Czerwonym**. Użytkownicy nazwy kierowali się w tym przypadku kryterium informacyjno-orientacyjnym. Nazwa nieoficjalna pozwalała lokalizować targowisko przy znanym powszechnie w mieście obiekcie. Jednocześnie nazwa pełniła też funkcję odróżniającą nowe miejsce handlu od innych już istniejących w pobliżu targowisk. Takie przeniesienie nazwy stało się zabiegiem marketingowym, chwytem perswazyjnym. W wykorzystaniu nazwy nieoficjal-

nej dla nazwania nowego obiektu jest zawarte odwołanie do tradycji handlu w miejscu, na którym stoi ten obiekt. W nazwie wyraźna jest także nuta ironii – nawiązanie do moskiewskiego *Placu Czerwonego*. Współcześnie na miejscu placu handlowego postawiono nowoczesną halę targową, której nadano oficjalną nazwę *Market na Czerwonym*...¹⁷.

Zakończenie

Przegląd nieoficjalnych nazw obiektów miejskich pozwala na wyciągnięcie pewnych wniosków o charakterze ogólnym.

1. W nieoficjalnym nazewnictwie miejskim obserwujemy następujące zjawiska: paralelizm (dubletyzm) nazewniczy, wariantywność i elipsę nazewniczą, nominację obiektów bezimiennych.
2. Użycie nazw nieoficjalnych ma różne motywacje. Wynika z przywiązania do dawnej nazwy, z potrzeby przynależności środowiskowej, z potrzeb informacyjno-orientacyjnych, np. *Park Jasnogórski*, wynika z braku aprobaty dla nazwy wprowadzonej administracyjnie. Użycie nazw nieoficjalnych może być też spowodowane językową, historyczną czy kulturową niewiedzą mieszkańców, np. *ul. Kopernika* – *Kopernicza*. Rzadziej jest wynikiem takiej wiedzy, np. *Dom Papieski*.
3. Nazewnictwo nieoficjalne oddziałuje w ogóle na system nazewniczy miasta. Powoduje dekonwencjonalizację nazewnictwa, kolokwializację, dekonunkturalizację (wyraz sprzeciwu dla nazwy administracyjnej), a nawet subkulturyzację – jest wyrazem liberalizmu komunikacyjnego, np. *Kwadraty*. Jest środkiem, który służy integrowaniu społeczności miasta.
4. Wymienione właściwości nazewnictwa nieoficjalnego są efektem pewnych tendencji nazwotwórczych ogólnych. Są to niekiedy tendencje przeciwstawne, ale nie wykluczające się, gdyż wynikają z różnych motywacji, różnych kryteriów wartościowania nazwy przez jej użytkowników. Ponadto ściśle się ze sobą wiążą. Analiza badanego materiału pozwala na wyróżnienie następujących tendencji:
 - restytucja nazwy – przywrócenie nazwy sprzed ostatniego przemianowania, np. ciąg restytucyjny [plac] *Daszyńskiego* – [plac] *Nowotki* – [plac] *Daszyńskiego* – nieoficjalne: **Nowotki**;
 - monumentalizacja „drugiego obiegu” – skłonność do nieoficjalnego upamiętniania postaci, miejsc, zdarzeń (zachowywania w zbiorowej pamięci), np. *Dom Biegańskiego*, *Dom Papieski*;

¹⁷ Oficjalna nazwa obiektu *Market na Czerwonym*... zostanie omówiona w innej publikacji.

- żywotność (ponadczasowość) nazw niektórych obiektów – wynika z pamiętkowości „drugiego obiegu”, np. *Dom Księcia* (około stuletnia tradycja), ale i z charakteru obiektu nazwanego, jego funkcji, wartości historycznej, lokalizacji, ogólnie prestiżowego znaczenia. Niezwykła trwałość nazwy wynika współcześnie też z powodów marketingowych. Nazwa może nie zanikać wraz z likwidacją obiektu, ale staje się nazwą oficjalną sąsiedniego obiektu, np. *Kwadraty*, lub częścią jego nazwy oficjalnej, np. *Market na Czerwonym...*;
- nostracyzacja – odwołanie do rodzimych źródeł, np. Zakłady Lniarskie *Stradom* – *Szpagaciarnia*, czy do języka młodzieży i przenoszenia nazwy z pokolenia na pokolenie, np. *Kwadraty*. Dotyczy często nieoficjalnych nazw obiektów bezimiennych, np. *Adriatyk*, *Dom Biegańskiego*;
- sakralizacja – rzadziej spotykana, np. *park im. 3 Maja* i *park im. ks. Stanisława Staszica* (obiekty położone w bezpośredniej bliskości klasztoru jasnogórskiego) – *Park Jasnogórski*;
- adaptacja nazwy nieoficjalnej w oficjalnym obiegu – zwykle wynika z potrzeb marketingowych, nazwa nieoficjalna jest przeniesiona do nazewnictwa oficjalnego jako chwyt reklamowy. Spotykamy dwa przypadki. Po pierwsze nazwa nieoficjalna zlikwidowanego obiektu staje się nazwą oficjalną nowego, sąsiadującego obiektu jeszcze nienazwanego. Przykładem jest tu nieoficjalna nazwa miejsca *Kwadraty*. Drugi przypadek dotyczy nazwy nieoficjalnej zlikwidowanego obiektu, która jest przeniesiona na nowy obiekt zlokalizowany w tym samym miejscu i o tej samej funkcji jako składnik nazwy oficjalnej. Nieoficjalna nazwa placu targowego *Plac Czerwony* (od sąsiedztwa budynku, który był siedzibą partii rządzącej w czasach ustroju socjalistycznego) stała się składnikiem oficjalnej nazwy obiektu handlowego *Market na Czerwonym...* W adaptacji wyraża się tendencja do ekspansji nazwy nieoficjalnej i wypierania nazwy oficjalnej przez nazwę nieoficjalną, czyli niekiedy dominacja nazwy nieoficjalnej;
- identyfikacja i odróżnianie – niekiedy nazwa nieoficjalna ma też funkcję odróżniającą i identyfikującą – np. jest nadawana dla odróżnienia dwóch obiektów bezimiennych o tym samym przeznaczeniu, a zlokalizowanych w bliskim sąsiedztwie. Tak jest w wypadku nazwy *Plac Czerwony* nadanej nowemu miejscu do handlu dla odróżnienia od innego placu handlowego od dawna nazywanego *ryneczkim*. Gdy na miejscu placu nazywanego potocznie *Plac Czerwony* powstał obiekt handlowy, nazwa nieoficjalna stała się częścią nazwy oficjalnej *Market na Czerwonym*;
- dostosowawczość komunikacyjna (aktualizacja komunikacyjna) – zjawisko dostosowania nazwy nieoficjalnej do aktualnych potrzeb komunika-

cyjnych, do bieżących oczekiwań informacyjno-orientacyjnych, np. **Plac Czerwony**, **Park Jasnogórski**;

- liberalizm komunikacyjny – przejawia się w skłonności środowiska młodzieżowego do szukania odpowiednika nazwy, oznaczania obiektów miejskich nazwami „własnymi”, w takim przypadku nieoficjalna nazwa z funkcją orientująco-informującą (akceptowaną społecznie) uzyskuje nieoficjalną funkcję determinatora subkulturowego, np. **Kwadraty**, także **Trójkąt Bermudzki**; w ostatnich latach nasila się w środowisku młodzieżowym skłonność do posługiwania się nazwami nieoficjalnymi;
- ironizacja – jest także wynikiem liberalizmu komunikacyjnego, np. **Plac Czerwony**, **Trójkąt Bermudzki**;
- ekonomia językowa – przejawia się głównie w elipsie składników członu odróżniającego nazwy oficjalnej, np. *al. Jana Pawła II – **Jana Pawła**, ul. gen. Władysław Sikorskiego – **Sikorskiego***;
- kulturowa ekstencyzacja nazwy nieoficjalnej – ekspansja nazwy nieoficjalnej na poziomie ponadlokalnym – tendencja do upowszechniania nazwy nieoficjalnej przez pielgrzymów, turystów w skali kraju, np. **Park Jasnogórski**.

Występująca niekiedy kulturowa ekstencyzacja nazwy nieoficjalnej, jej ekspansja oraz sakralizacja nazwy oficjalnej wskazują na tendencję do dominacji nazwy nieoficjalnej w pewnej grupie obiektów miejskich.

5. Należy jeszcze raz podkreślić, że miejskie nazewnictwo nieoficjalne wyraża wiedzę i doświadczenie potoczne użytkowników języka, wyraża filozofię zdrowego rozsądku.
6. Nazewnictwo tego typu oddaje też lokalne realia i wartości lokalnego kręgu językowo-kulturowego, odzwierciedla ludzkie emocje, zainteresowania, poglądy, poziom integracji środowiska lokalnego; jest składnikiem tożsamości mieszkańców, wpisuje się w kontekst społeczno-kulturowy współczesnych przemian komunikacyjnych i językowych.
7. Używanie nazw nieoficjalnych nie jest na tyle silnym zjawiskiem, aby mogło deformować system miejskiego nazewnictwa oficjalnego. Co najwyżej, czyni drobną rysę na tym systemie, gdyż neutralizuje zabieg konwencjonalizowania nazewnictwa. Nadal jednak pozwala pojmować nazewnictwo miejskie jako osobną, wyodrębniającą się całość o swoistym charakterze systemowym.

Summary

Unofficial city names (for example the toponymy of Częstochowa)

In the linguistic area of the city operate alongside the official names of buildings and urban informal name created the local community language. Are a result doubletivism, for example [*ulica*] *św. Barbary* – [*ulica*] *Barbary* – [*ulica*] *św. Barbary* – unofficial: *Barbary*, Zakłady Lniarskie *Stradom* – Szpagaciarnia; the ellipse in the ordinary circulation city official names, for example *ul. gen. Leopolda Okulickiego* “*Niedźwiadka*” – *Okulickiego*, such modification for example *ul. Kopernika* – *Kopernicza*, *Liceum Sztuk Plastycznych* – *Plastyk* and creation of environment (the name for unnamed objects), for example *Dom Papieski*. The presence of unofficial names in circulation, communication does not deform the official naming system. Can still understand the terminology as a separate city, separating the whole of a system.